

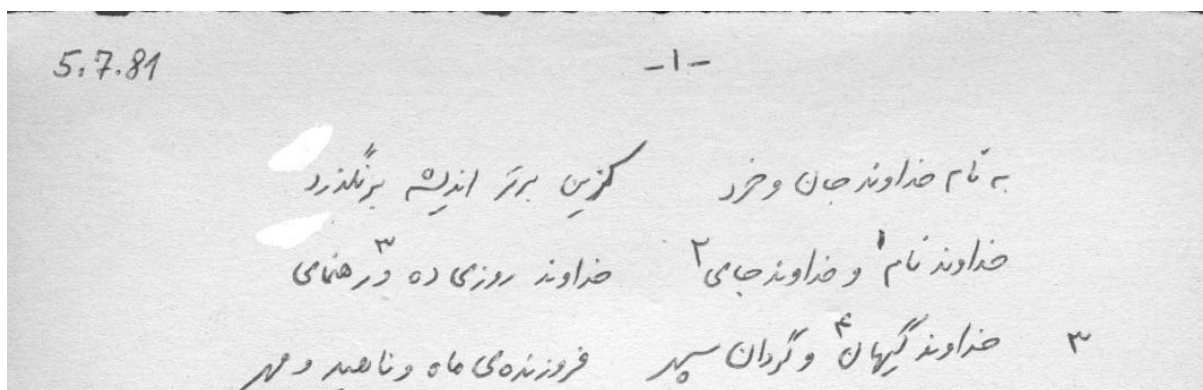
گزارش دستنویس‌های تصحیح شاهنامه از دکتر جلال خالقی مطلق

محفوظ در بخش ایران‌شناسی مؤسسه مطالعات آسیایی و آفریقایی، دانشگاه هامبورگ

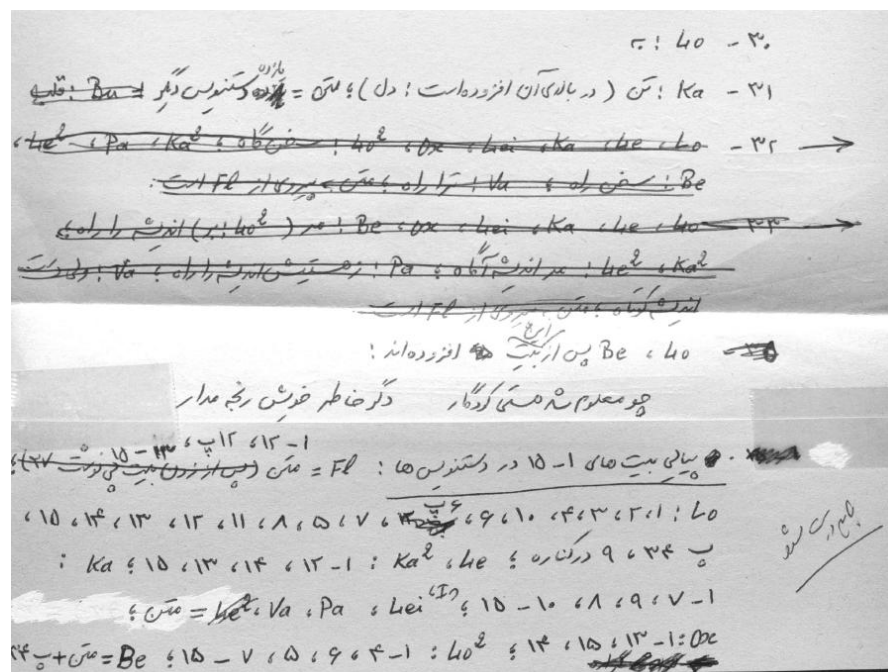
محمدعلی میرزایی

چندی پیش در روز چهارشنبه مورخ سوم سپتامبر ۲۰۲۵ میلادی آقای دکتر جلال خالقی مطلق تمامی دستنویس‌های تصحیح شاهنامه فردوسی اعم از تحریر اولیه و پاک‌نویس‌ها را به بخش ایران‌شناسی دانشگاه هامبورگ سپردند. در این نشست که با حضور پروفسور دکتر شروین فریدنژاد در دانشگاه هامبورگ برگزار شد، ایشان دقایقی درباره نحوه تصحیح شاهنامه، شیوه مقابله متن، تنظیم پانوش‌ها، نسخه‌بدل‌ها و غیره مطالبی فرمودند.

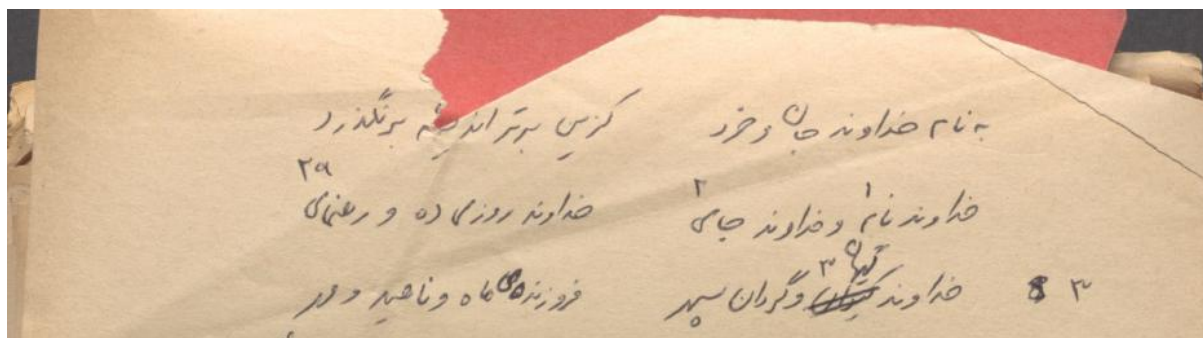
در نخستین تحریر، قلم‌خوردگی‌های فراوان و اصلاح نوشته‌های پیشین دیده می‌شود و همچنین پی‌نوشت‌ها بسیار دست‌خوش اصلاح و تجدید نظر شده‌اند. در صفحه شماره ۱ که در بردارنده اشعار دیباجة شاهنامه از بیت اول است، تاریخ ۵/۷/۸۱ دیده می‌شود.

علامت اختصاری نسخه‌ها به لاتین است و در مواردی که کاغذ برای اتمام مطلب کم آمده است، کاغذی دیگر با چسب ضمیمه شده است.

از آنجاییکه نمونه دیگری از همین بخش یعنی دیباچه شاهنامه، بدون تاریخ در پوشه دیگری وجود دارد، نشان دهنده آن است که خود دستنویس‌های اولیه (دست کم این بخش)، پیش از پاکنویس نهایی دویا چند باره نوشته شده‌اند.

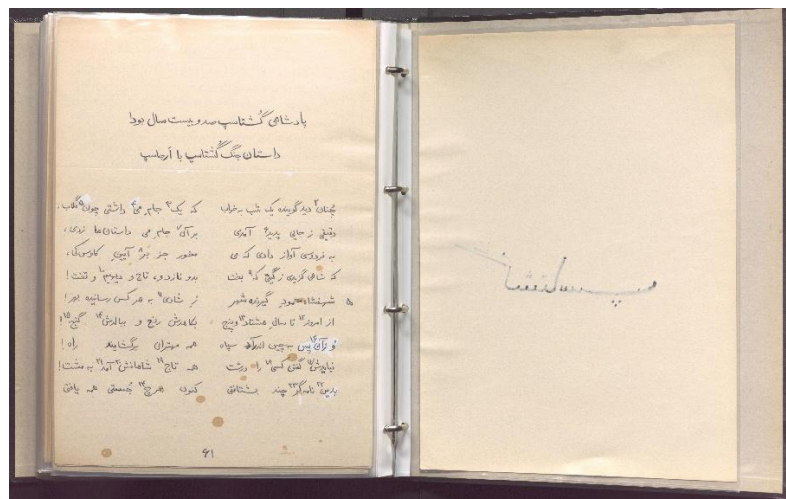
از آنجا که تمام این دستنویس‌ها در اختیار نگارنده نبوده است، از کم و کیف آن نیز اطلاعات بیشتری در دست نیست. اما درباره پاکنویس‌ها که در اختیار بنده بوده است می‌توان جزئیات بیشتری بیان کرد. قبل از اطلاعات تکمیلی این پاکنویس‌ها باید گفت که آنها در کلاسورهایی تنظیم شده‌اند و حجم برگ‌های پاکنویس نهایی بیش از آن مقدار است که بتوان کلاسورها را یک به یک با دفاتر منتشر شده شاهنامه تطبیق داد. در نتیجه ما در اینجا دفاتر چاپ شده شاهنامه را ملاک قرار دادیم تا محتوای پاکنویس‌های موجود بر اساس آن قابل گزارش باشد.

دفتر یکم: به طور کامل موجود است؛ دفتر دوم: کامل موجود است؛ دفتر سوم: کاملاً مفقود (شاید ۴ دفتر)؛ دفتر چهارم: تا پایان گفتار اندر رسیدن جهن موجود و مابقی (شاید یک دفتر) مفقود است. این بخش شامل داستان جنگ بزرگ می‌شود؛ دفتر پنجم: داستان لهراسب، هفتخوان اسفندیار، رسم و اسفندیار مفقود است (شاید ۲ دفتر)؛ دفتر ششم و هفتم: این بخش‌ها نیز در میان پاکنویس‌های موجود نیست زیرا تصحیح این دفاتر به همت دکتر محمود امیدسالار و دکتر ابوالفضل خطیبی صورت گرفته بود؛ دفتر هشتم: کامل موجود است.

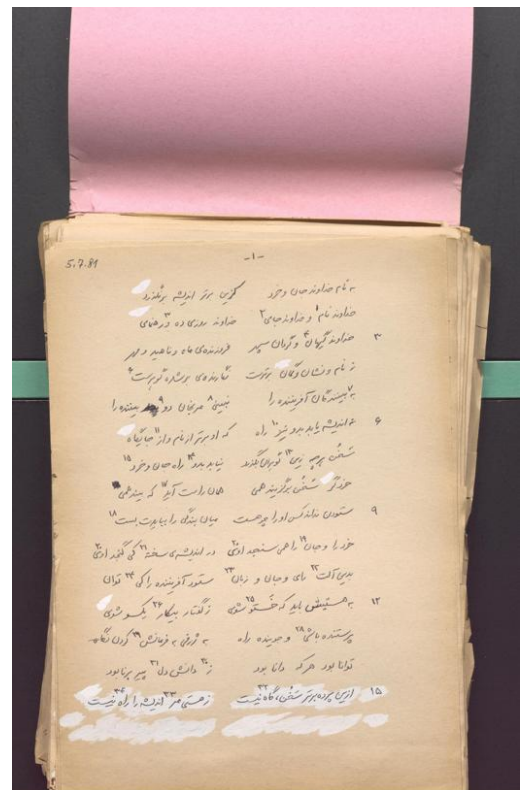
جمعاً تعداد ۱۷ کلاسور موجود می‌باشد. تا آنجاییکه بر نگارنده روشن شده است، از میان این پاکنویس‌ها آنهایی که مربوط به دفتر سوم بوده‌اند، به دلیل اینکه اصل آنها به چاپخانه ارسال شده بود، در دسترس نیستند. اما برخی از پاکنویس‌ها که جایشان در میان سایر کلاسورها خالی است، به گفته دکتر خالقی: "گم شده‌اند". در ادامه چند تصویر از دستنویس‌ها را خواهید دید.

یک نمونه از کلاسورهای موجود.

پاکنویس شاهنامه داستان پادشاهی گشتاسپ.

تصویری از دستنویس اولیه تصحیح شاهنامه. دیباچه شاهنامه.